

Az ember meghatározottsága egy keleti filozófiai hagyomány szerint

Tóth Zoltán
(Śacīsuta dāsa)

Habár egy keleti filozófiai hagyomány szerint fogok most beszélni az ember önazonosságáról, nem feltétlenül kell térben ilyen messzire nyúlnunk ahhoz, hogy találkozzunk a lélek halhatatlan természetének védikus eredetű leírásával. A híres „egri remete”, Gárdonyi Géza egyik versében például a védikus tanokhoz hasonlatos gondolatokra bukkanhatunk:

*Ne nézzetek rám borzalommal, ha meghalok:
az a halott a koporsóban nem én vagyok.
Csak hamu az, elomló televény.
A láng eltűnt. A láng, – az voltam én.¹*

Gárdonyi előszeretettel forgatta a *Bhagavad-gītā*t, melyben bárki meglelheti a lélekről szóló tanítás alapjait. Valószínűleg onnan származik e költemény gondolati csírája.

Az örökkévaló lélek

Az ind hagyomány szerint a *Bhagavad-gītā*t az Úr Kṛṣṇa mondta el barátjának, Arjunának kb. i.e. 3000 körül. Párbeszédük egy ütközet előtt, a csatamező kellős közepén hangzik el, ami a mi szempontunkból annyiban érdekes, hogy az emberek általában akkor válnak fogékonyá a lelki tudás iránt, amikor megérinti őket a halál szele. A csatában pedig a halál vihara dúl.

¹ Gárdonyi Géza: *Ha meghalok* (részlet). A vers folytatása:
Sorsomnak gyászán se könnyezetek,
s ne mondja a pap: „Ime, porba hullt!”
Sirassátok az árva gyermeket,
s ne a rabot, aki megszabadult.

S mikor a szónok a sírnál beszél,
és végül kiált: „Hát Isten veled!”
ne le a sírba integessen nékem,
fölfelé nyujtson búcsuzó kezet!

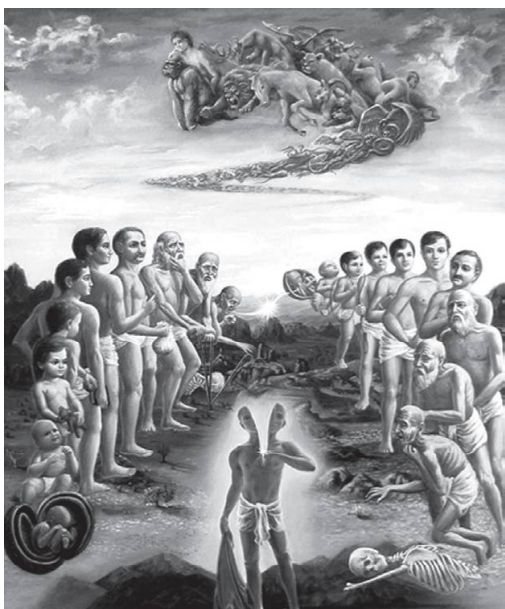
A mű második fejezetében található az *ātma-jñāna*, azaz a lélekről szóló tanítás, a lelki tudomány alapja, melynek egyik legfontosabb eleme az, hogy a lélek örökkévaló:

A lélek nem ismer sem születést, sem halált. Soha nem keletkezett, nem most jön létre, és a jövőben sem fog megszületni. Születetlen, örökkévaló, mindig létező és ősi, s ha a testet meg is ölik, ő akkor sem pusztul el.²

Itt azt találjuk, hogy a lélek a test halálát követően is létezik. Amikor azt mondjuk, hogy ez és ez az ember meghalt, akkor a *Bhagavad-gītā* tanításai értelmében tudjuk, hogy a lélek, a valódi személy megszabadult a porhüvelyétől. Akár természetes úton, akár erőszak útján hal meg valaki, a halál csak a testtel hozható kapcsolatba, míg az élőlény – akit senki sem ismert fel igazán az élete során – továbbáll.

A lélek tehát a halál pillanatában elhagyja jelenlegi testét, és egy másik testbe költözik:

Ahogy az ember leveti elnyűtt ruháit, s újakat ölt magára, úgy adja fel a lélek is az öreg és hasznavehetetlen testeket, hogy újakat fogadjon el helyükbe.³

Ezt nevezik lélekvándorlásnak, más szóval reinkarnációnak. Az élőlény számára az idős, beteges test már nem alkalmas arra, hogy beteljesítse a vágyait, ezért egy megfelelő pillanatban elhagyja azt, és egy fiatal testben tér vissza ismét. Ezért hasonlítja a *Bhagavad-gītā* a testcserét egy elnyűtt ruhadarab levetéséhez. A személy nem változik meg, mindössze arról van szó, hogy átöltözött egy másik ruhába. Hasonlóképpen, a test szintén egy „ruha”, amit azonban csak egyszer veszünk le.

Azzal érvelhet valaki, hogy mivel nem emlékszünk az előző életünkre, teljes ostobaság

² *Bhagavad-gītā* 2.20, 87. o.

³ *Bhagavad-gītā* 2.22, 90. o.

abban hinni, hogy voltak előző életeink. Erre viszont azt válaszolhatjuk a *Bhagavad-gītā* alapján, hogy csupán elfelejtettük az előző életeinket. Kṛṣṇa azt mondja Arjunának, hogy habár sok-sok élet áll mindkettőjük mögött, Arjuna – mivel ő közönséges élőlény – nem képes mindegyikre emlékezni, Kṛṣṇa viszont igen.⁴

Ez olyan, mint az alvás: amikor álmodunk, megfeledkezünk a jelenlegi testünkről, és lehet, hogy repülünk valahol, vagy egyéb érdekes dolgok történnek velünk. A tudatalattink elraktározza az előző életekből származó tapasztalatokat, és alvás közben ezek az emlékek időnként felbukkannak. Amikor azonban felébredünk, elfelejtjük az álmainkat, s folytatjuk a jelenlegi életünket. Hasonlóképpen feledkezünk meg az előző életeinkről is.

A mulandó test

A *Bhagavad-gītā* azonban meglepő információval szolgál: a lélekvándorlás már a jelen testünkben is megtörténik!

Amint a megtestesült lélek állandóan vándorol ebben a testben a gyermekkortól a serdülőkoron át az öregkorig, a halál pillanatában is egy másik testbe költözik. A józan embert azonban nem téveszti meg az efféle változás.⁵

A legtöbbünknek van otthon legalább egy fényképalbumunk a gyerekkorunkról. Amikor a kezünkbe kerül, meglepődve nézegetjük a fotókat: ez a kisbaba, ez a kisgyerek tényleg én voltam?

Nem alaptalan ez a meglepődés: a felnőtt teste nagyon sok szempontból különbözik egy kisgyermek testétől. Az öreg, beteges test szintén nagymértékben különbözik egy fiatal, életerős testtől. A test kézzelfogható változásai ellenére azonban a test birtokosa, az élőlény nem változik. Ugyanannak a személynek

⁴ Lásd *Bhagavad-gītā* 4.5, 191. o.

⁵ *Bhagavad-gītā* 2.13, 79. o.

érzi magát, s csupán a teste öregszik meg az idő múlásával. Hogy is mondta Gárdonyi? „Az a halott a koporsóban nem én vagyok.” Ez egy nagyon fontos felismerés: amikor a test „meghal”, az élőlény eltávozik.

Valójában az élőlény, a lélek a tudat forrása a testben. A test csupán élettelen kémiai vegyelemekből áll, s így az összeredmény sem lehet más, mint egy élettelen test. Olyan ez a test, mint egy gépezet. Amikor azt tapasztaljuk, hogy ez az élettelen gépezet megmozdul, beszél és hasonló életjeleket produkál, akkor a védikus írások szerint lélek lakozik benne.

Az igazság látnokai arra a következtetésre jutottak, hogy a nem létező [az anyagi test] számára nincsen állandóság, az örökkévaló [a lélek] pedig változatlan. Erre mindkettő természetének tanulmányozásával jöttek rá.⁶

Az anyagi test tehát minden pillanatban változik, a lélek viszont nem. Ez a két különböző természet – az anyagi és a lelki – eltérő tulajdonságai miatt van így: az anyagi energia megnyilvánulásai átmenetiek, míg a lelki energia szikrái (a lelkek) örökkévalók. Így filozófiai értelemben mondhatjuk azt, hogy az örökkévalóság szemszögéből az anyagi test elemei olyan rövid ideig vannak együtt, hogy a test gyakorlatilag nem létezik.⁷

A védikus írások szerint amikor a test hatféle változáson megy keresztül – születés, növekedés, állandósulás, utódok létrehozása, öregedés és halál –, akkor a lélek jelen van a testben. A test változásai viszont végsősoron nem befolyásolják a lelket. Amikor a lélek eltávozik, a test nem mozdul többé, és fokozatosan elporlad: alkotóelemeire bomlik szét. A lélek pedig tovább utazik.

A karma törvénye

A *Viṣṇu-purāṇā*-ban azt találjuk, hogy 8 400 000 létforma létezik ebben a világban, melyből 400 000 az emberi vagy humanoid forma. A teljes leírás így szól:

Kilencszázezer faj él a vízben. Kétmillióféle mozdulatlan élőlény (*sthāvara*) van – fák, egyéb növények stb. Rajtuk kívül egymillió-egy-

⁶ *Bhagavad-gītā* 2.16, 82. o.

⁷ Az anyagi energia örökkévalóan létezik, csak a belőle kialakuló megnyilvánulások léte, formája átmeneti. Végsősoron minden anyagi forma – legyen az egy asztal vagy egy emberi test – a megsemmisülést követően atomok formájában létezik tovább.

százezer fajta rovar és hüllő, egymillió madárfaj, hárommillió fajta négy lábú és négyszázezer emberi faj létezik.⁸

A lélek bármilyen testet elfogadhat, a vágyai szerint. Kerülhet növényi, állati, emberi, vagy akár egysejtű testbe is. Azt, hogy ki milyen létformába kerül, saját maga dönti el a jelenlegi életének tettei által. Ezt nevezik a *karma* törvényének.

A *karma* tettet jelent. Ha jót cselekszem, jó eredményt kapok, ha viszont rosszat teszek, akkor szenvedni fogok. A film két főhőse szemmel láthatóan eltérő minőségű karma-halmazt gyűjtött össze. Tünde jó módú, Attila viszont szegény családban született. Ezzel szemben míg Tünde átlagos kinézetű, addig Attila kifejezetten jóképű gyerek. E jellemzők vizsgálata során tetten érhetjük a jámbor

cselekedetekből származó jó karma biztos jeleit: előkelő származás, szép testi vonások, átlagon felüli intelligencia stb. Ezek a jellemvonások az előző életekben végrehajtott jó tettek gyümölcsei.

A rossz tetteknek ugyancsak vannak visszahatásai. Például Tünde koraszülött volt, és élete első pár hetét egy inkubátorban kellett töltenie. Bizonyos szempontból lehet, hogy az édesanyja tehet erről, mert dohányzott a terhessége alatt, de mivel anyja már fiatal korában erős dohányos volt, Tünde rossz karmájának is része volt abban, hogy pont ebbe az anyaméhbe került. Az előző életekből származó rossz karmát Attila életében is felfedezhetjük, ha figyelembe vesszük, hogy kisgyermekként látszólag ő sem tehetett arról, hogy szegény családban született meg, vagy hogy idejekorán elvesztette az édesapját.

Azt mondhatná erre valaki, hogy akkor mindegy, mit teszek, a sorsom úgyis a múltbeli tetteim eredményeitől függ. Mindenképp szenvedni fogok a bűnös tetteimért, a jámbor tetteim pedig élvezetet biztosítanak, ezért fölösleges erőlködnöm: nem a jelentől függ, hogy mi történik velem. A múltban már meghatároztam jelenlegi sorsomat. Ezért a sors az, ami mindenható, s bárhogy is törekszem, mindenképp az fog velem történni, aminek történnie kell.

Ennek a gondolatmenetnek az a fő hibája, hogy figyelmen kívül hagyja a következő tény: a múltbeli tettet ugyan én hajtottam végre, de szabad akaratom-

⁸ *Viṣṇu-purāṇa*; idézi: *Caitanya-caritāmṛta Madhya-līlā* 19.138, magyarázat, 965. o.

ból cselekedtem úgy. A jelenlegi szituáció, amelyben most éppen vagyok, valóban a múltbeli tetteimen alapul, de mindig szabad akaratomból döntök a jövőm felől. A jelent nem tudom megváltoztatni, de jelenlegi tetteimmel befolyásolni tudom a jövőt. Más szóval: a múltbeli karma eredményez egy szituációt, amiben hirtelen találjuk magunkat, de az már a szabad akaratunktól és a tudásunktól függ, hogy abban az adott szituációban hogyan cselekszünk, s miképpen befolyásoljuk ezzel a jövőnket.

Nézzünk meg erre egy példát. Szabad akaratomból eldöntöttem, hogy 2007. januárjában elutazok Delhibe egy üzleti tárgyalásra. A tervet tett követi: megveszem a jegyet, s a megfelelő időben felszállok a repülőre. A jegyem szerint Budapestről

Delhibe repülök. Ez egy múltbeli döntésemnek az eredménye, ezen már nem tudok változtatni. Ha felszálltam egy Budapestről Delhibe tartó repülőgépre, akkor nagy valószínűség szerint Delhibe fogok megérkezni. Ez a sorsom, amit a múltban én határoztam meg magamnak.

Na már most, a repülőn utazva számos újabb lehetőségem nyílik arra, hogy formáljam a közeljövőt:

- 1) Beszédbe elegyedem a szomszédommal, s kiderül, hogy kiváló üzleti partnerre válhat egy általam kezdeményezett befektetésben. Így már a repülőúton egy gyümölcsöző szerződés alapjait vetem meg.
- 2) Mivel fáradt vagyok, úgy döntök, hogy kipihenem magam a tárgyalás előtt, és végigalszom az utat. A szomszédom eközben könyvet olvas, nem ismerkedünk össze, így menetrend szerint megérkezem Delhibe egy eseménytelen út végén.
- 3) Hirtelen belém villan, hogy nem is Delhiben lesz a tárgyalás, hanem Kolkatában, én meg szórakozottságomban rossz jegyet vettem. Biztosan lekéssem így ezt a nagyon fontos tárgyalást. Egy hirtelen ötlettől vezérelve berontok a pilótafülkébe, és erőszakkal eltérítem a gépet. Így időben érkezem Kolkatába, de a fogadóbizottság helyett a rendőrség vár rám...

A lényeg tehát a következő: az élethelyzet, amely tőlem függetlenül áll össze, a múltbeli tetteim eredménye, s erre semmi befolyással nem lehetek. Tőlem függ viszont, hogy szabad akaratomból hogyan viselkedem abban az adott szituációban, s ezzel befolyásolni tudom a jövőmet. Nincs tehát minden eleve elrendelve.

A példa viszont nem csak a jelen életünkre alkalmazható, hiszen nyilvánvaló tény, hogy nem mindenkinek jut eszébe az, hogy repülőjegyet vásároljon egy Delhibe tartó repülőgépre. Ebből az következik, hogy az előző életekből származó karmák már eleve meghatározzák az ember hajlamát egy bizonyos munkára, tevékenység elvégzésére, s így ezen indíttatások alapján hozza meg döntéseit ebben az életében.

Összefoglalva: a múlt életeimben szabad akaratomból különféle tetteket végeztem, melyekből jó és rossz karmikus visszahatások származtak. A sors számomra azt jelenti, hogy akár tetszik, akár nem, el kell fogadnom e visszahatások gyümölcseit. Ez viszont rámutat arra a sajnálatos tényre, hogy senki mást nem hibáztathatok azért, ami most velem történik, csakis saját magamat. Hisz ki tehet arról, ha megharapom a nyelvemet?

A szabad akarat viszont továbbra is jelen van egy ember életében, ezért ebben az életben is döntések sorozatát hozom meg a sorsom diktálta körülmények befolyásolása érdekében. E tettekkel viszont újabb karmát teremtek, ami a jövőmet fogja befolyásolni. A Védák szerint az az igazán intelligens ember, aki felismerve saját örökkévaló természetét, képes elvágni a végeláthatatlan karmikus visszahatások gubancát, és valóban a kezébe veszi sorsa irányítását:

A gyümölcsöző cselekedetek láncolata megszűnik, amint az ember az önvalót tekinti a mesternek.⁹

Az önvalóról, azaz a lélekről szóló tudás ezért elengedhetetlen – máskülönben csak behunyt szemmel futunk valamerre, s lépten-nyomon elesünk és megütjük magunkat. Az egyetlen biztos esemény az életünkben, a halál pillanata pedig felkészületlenül fog érni bennünket.

A halál pillanata

A Védák szerint az, aki anyagi testtel rendelkezik, nem maradhat tétlen egy pillanatra sem. Így karmák miriádjait gyűjtjük össze életünk során, s e tettek visszahatásait – legyenek azok akár jámbor, akár bűnös cselekedetek – vagy már ebben az életünkben megkapjuk, vagy a következő születésünket készítjük velük elő. A halál pedig döntő pillanat az újjászületés szempontjából:

⁹ *Śrīmad-Bhāgavatam* 1.2.21 részlet, 98. o.

Ó, Kuntī fia! Amilyen létállapotra emlékezik az ember teste elhagyásakor, azt éri majd el kétségtelenül.¹⁰

Valaki azt gondolhatná: egész életemben azt fogom tenni, ami nekem jólesik, a halál pillanatában pedig kinézek magamnak egy szimpatikus helyzetet vagy létformát, és már megyek is. Vajon működni fog ez az elképzelés?

Az igazság az, hogy a halál pillanatában általában kevesen urai a helyzetnek. Már egy kisebb betegség is ledönt minket a lábunkról, főleg, ha lázzal párosul. A halál közeledtekor viszont 42 °C-ra szökik fel a test hőmérséklete, s ez a láz ezért még fájdalmasabb. Nem valószínű, hogy irányítani tudjuk majd a gondolatunkat. Az a dolog fog beugrani az elménkbe, ami egész életünkben a leginkább foglalkoztatott bennünket, vagy az a valaki, akihez a legjobban ragaszkodtunk. S abban a pillanatban már megyünk is tovább kitűzött célunk felé:

Az anyagi világban az élőlény különböző életfelfogásait úgy viszi egyik testből a másikba, ahogyan a szél szállítja az illatot. Felvesz egy testet, majd kilép belőle, hogy egy újat fogadjon el.¹¹

A lélekvándorlás folyamata tehát szinte észrevétlenül történik. S amikor a lélek belekerül egy anyaméhbe, akkor már teljes mértékben az anyagi természet törvényeinek az irányítása alá kerül.

Mikortól kezdődik az élet?

Nyilvánvaló tény, hogy egy emberi élet nem a születés és a halál, hanem a fogantatás és a halál közötti egységes folyamat. Magyarországon a törvény ennek ellenére azt mondja ki, hogy a magzat jogi szempontból csak akkor tekinthető élőnek, amikor élve megszületik. Ezt követően tekintik csak embernek, és kap egy személyi számot: 4-061109-xxxx.¹² A törvény szövege egész pontosan így szól:

¹⁰ *Bhagavad-gītā* 8.6, 361. o.

¹¹ *Bhagavad-gītā* 15.8, 621. o.

¹² 2000. január 1-től a fiúgyerekek személyi száma 3-assal, a leányoké 4-essel kezdődik.

A jogképeség az embert, ha élve születik, fogamzásának időpontjától illeti meg.¹³

A fontos kitétel: ha élve születik. Ez a rövid tagmondat biztosítja az évi több millió abortusz zavartalan végrehajtását. Mivel az abortusz következtében nincs élveszületés, az elhajtott, elkapart stb. magzat az anyaméhben – ha egyesek úgy döntenek – már nem jogalany, vagyis: nincs joga az élethez.

A magzat a magyar jog szerint nem jogalany.¹⁴

Ezzel szemben ki merné azt mondani egy állapotos anyukának, hogy a magzat a méhében a magyar törvények értelmében még nem él? Vagyis igazából él, de ha egyesek úgy döntenek, akkor mégsem él.

Tény, hogy valamiképp definiálni kell az életet jogi szempontból is, de nem biztos, hogy minden helyzetben megállja a helyét az az indoklás, hogy „a művi terhességmegszakítások száma a történelemben soha nem látott nagyságot ért el, a születésszabályozás egyik fő eszközévé vált, a műtét közvetlen egészségügyi kockázata jelentéktelenre csökkent”¹⁵. Ezek praktikusnak tekinthető érvek, hiszen „a terhességmegszakítás tömeges gyakorlata és az azt kísérő és igazoló nézetek a magzat feletti rendelkezés aggálytalanságát viszik be a közgondolkodásba”¹⁶. Így vált a magzat a pragmatikus gondolkodás áldozatává, e joghézag pedig továbbra is megfoszt egyes magzatokat attól a lehetőségtől, hogy tovább fejlődjenek, s végül élve megszülessenek.

A Védák ezzel szemben határozottan kijelentik, hogy az élet a fogantatással kezdődik, mert akkor kerül az élőlény az anyaméhbe. A *Bhāgavata-purāṇā*-ban, egy ugyancsak ősi szentírásban ez áll:

Az élőlény, a lélek a Legfelsőbb Úr irányításával, valamint tettei következményeinek megfelelően egy nő méhében kerül a férfi spermájának egy részecskéjén keresztül, hogy felöltsön egy bizonyos fajta testet.¹⁷

¹³ 1959. évi IV. törvény a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéből (PTK), második rész, I. Cím, 1. fejezet, 9. §.

¹⁴ 64/1991. (XII. 17.) AB határozatának indoklása, D) 2. pont, c) bekezdés.

¹⁵ *Uo.*, d) bekezdés.

¹⁶ *Uo.*

¹⁷ *Śrīmad-Bhāgavatam* 3.31.1, második kötet, 559. o.

Mivel a Védák egy olyan élőlényről beszélnek, aki belekerül egy testbe, ily módon nagyon precízen definiálják az emberi élet kezdetét. Amint azonban „kidobjuk” a lelket az emberből – vagy akár a magzataból –, abban a pillanatban lehetőség nyílik bizonyos pragmatikus nézetekből fakadó gondolatok kibontakoztatására, melyek következményei felett békeidőben szemet hunyunk, szélsőséges esetekben viszont az emberiség ellen elkövetett bűntett nevében emelünk vádat.

A védikus irodalom nem arra helyezi a hangsúlyt, hogy ez az egyetlen életünk van csupán, s a cél a korlátlan élvezet, hanem arra, hogy az emberi élet az önmegvalósításra való, azaz: fel kell ismernünk, hogy kik vagyunk valójában. Ez lenne az emberi élet igazi küldetése a Védák szerint. Mindeközben pedig tisztelnünk kell az életet, vagyis „*mā hiṁsyāt sarvā bhūtāni*: soha ne alkalmazz erőszakot senki ellen”.¹⁸

Végezetül egy érdekességre szeretném felhívni a figyelmet. A *Bhāgavata-purāṇa* előbb idézett versét az alábbi versek követik:

Az első éjszakán a spermium és a petesejt összekeveredik, az ötödik éjszakán pedig a keverék egy buborékká érik. A tizedik éjszakára szilvaszerű formát ölt, majd fokozatosan egy húsdarabbá vagy egy tojássá alakul, az adott esetnek megfelelően.

Egy hónap alatt kialakul a fej, a második hónap végén pedig formát öltenek a kezek, a lábak és a többi testrész. A harmadik hónap végén megjelennek a körmök, az ujjak, a lábujjak, a szőrzet, a csontok és a bőr, valamint a nemi szerv és a test többi nyílása, vagyis a szem, az orrnyílások, a fül, a száj és a végbélnyílás.

A fogantatástól számított negyedik hónapra létrejön a test hét lényeges összetevője, vagyis a nyirok, a vér, a hús, a zsír, a csont, a velő és a mag. Az ötödik hónap végén kialakul az éhség- és a szomjúságérzet, a hatodik hónap végén pedig a magzataburokkal körbevett magzat a has jobb oldalán mozogni kezd.¹⁹

Śrīla Prabhupāda a fent idézett utolsó vers magyarázatában megjegyzi:

¹⁸ *Bhagavad-gītā* 2.19, magyarázat., 86. o.

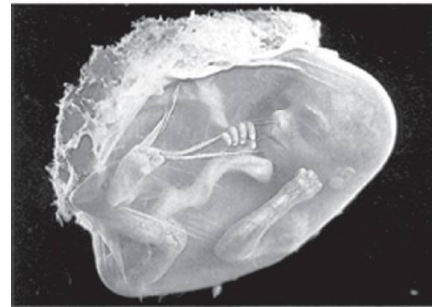
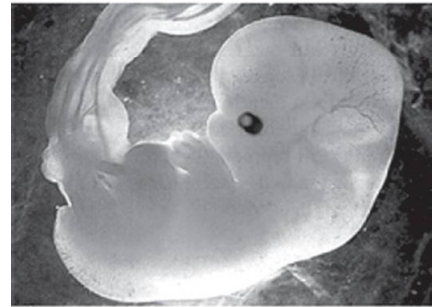
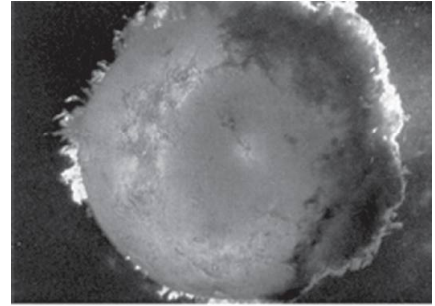
¹⁹ *Śrīmad-Bhāgavatam* 3.31.2–4, második kötet, 560–562. o.

Amikor a hatodik hónap végén teljesen kialakul a gyermek teste, akkor ha fiú, a jobb oldalon, ha pedig leány, a bal oldalon kezd mozogni.²⁰

S mindez több ezer évvel az ultrahang felfedezése előtt. Ez a leírás azt a védikus hagyományt látszik alátámasztani, mely szerint a Védákat nem közönséges emberek állították össze (*apauruṣeya*),²¹ s ezért elképzelhető, hogy hasznunkra válik, ha komoly megfontolás tárgyává tesszük a bennük foglaltakat.

Egy *Chāndogya-upaniṣad*ból vett részlettel szeretném zárni az előadásomat, Weöres Sándor tolmácsolásában:

*Ne sirass, fiam, Szvétakétu! Én se sírok már érte:
nem olyan fontos dolog a halálom.
Semmi se vész el ezen a világon,
egy a lélek és ezer a ruhája
s a valóság csak ez a könnyű pára.
Ne sirass, Szvétakétu!
Vágd meg a fűgét! Mi van benne? Csak mag?
Vágd szét a magvat!
Mit láatsz? Semmit? – Ez a semmi a magban,
ez nő meg fává, ez a láthatatlan:
ez a lélek, a mindenség csirája,
ez a valóság, ez a könnyű pára,
tudod-e, Szvétakétu?*

²⁰ *Śrīmad-Bhāgavatam* 3.31.4, magyarázat, második kötet, 562. o.

²¹ *Puruṣa*: ember; az *a-* szócsak fosztóképző.

Felhasznált irodalom:

Bhaktivedānta Swami Prabhupāda, A. C.: *A Bhagavad-gītā úgy, ahogy van*, BBT International, 2004. (második kiadás).

Bhaktivedānta Swami Prabhupāda, A. C.: *Śrī Caitanya-caritāmṛta*, BBT International, 1996.

Bhaktivedānta Swami Prabhupāda, A. C.: *Śrīmad-Bhāgavatam 3/2 ének*, BBT International, 1993.

Herczog Mária *szociológus*

1978-ban végezte el a Közgazdaságtudományi Egyetemet, s már diákként több családszociológiai kutatásban vett részt. Azóta kutatóként, egyetemi oktatóként dolgozott, kisebb kirándulásokkal a média különféle területeire is, szerkesztőként, műsorvezetőként és szakértőként. Gyermekvédelemmel 1986 óta foglalkozik, doktori, majd kandidátusi disszertációját is e témában írta.

1994–2000 között a Szociális Munkások Nemzetközi Szövetsége végrehajtó bizottsági tagja volt. Számos könyve és cikke jelent meg e témáról, több nemzetközi szervezet – Európa Tanács, UNICEF, WHO – szakértője, 2004-től az EU Gazdasági és Szociális Bizottság civil képviselője, a magyar GSZT Állandó Bizottságának elnöke, az Egyenlő Bánásmód hatóság tanácsadó testületének tagja.

2000-ig az Országos Család és Gyermekvédelmi Intézet igazgatója volt, 1992 óta munkatársa, 2000 óta pedig tudományos főmunkatársa az Országos Kriminológiai Intézetnek, csakúgy, mint a Nemzeti Család és Szociálpolitikai Intézetnek. 14. éve főszerkesztője a *Család, gyermek, ifjúság* című gyermekvédelmi szakmai folyóiratnak, négy éve szerkeszti a KJK Gyermekvédelmi Hírlevelét. 1984 óta tanít a felsőoktatásban szociológiát, illetve gyermekvédelmet az ELTE-n.